

ОДИТ НА ОТГОВОРНОСТТА В СОЦИАЛНОТО УСЪВЪРШЕНСТВАНЕ

Проф. д.ик.н. Евгений Стоянов, ВУАРР - Пловдив

Резюме: Изложението на разработката поставя във фокуса на внимание идеята за одит и по-конкретно една относително слабо разпространена одитна форма, а именно социалния одит. Целта на автора е да натрупа доказателства в подкрепа на заложената теза която е, че социалният одит създава условия отговорността за усъвършенстването на обществото да стане прозрачен процес с прякото и активно участие на всички активно работещи социални субекти. Задачите, които се обособяват след декомпозицията на заложената цел се свързват с осъществяване на ретроспективен и функционален анализ на социалния одит и представяне на добрите практики, чрез които се реализира в определени водещи в социално отношение държави.

Ключови думи: одит, социална политика, интереси, заинтересовани страни.

Непрекъснато и постоянно в еволюцията на нашето общество се проявяват определени дефицити. Макар развитието на интересите да доказва, че именно те провокират генезиса на този процес дори и определени революционни преходи за тях не се говори, или обикновено се забулени в известна тайнственост. Този може би нарочно зададен дефицит, игнорирайки достатъчна прозрачност предопределя търсенето и намирането на конкретни, адекватни решения. Поради това, че няма нищо по-вечно от интересите и в минали епохи и сега, а навярно и в бъдеще, те и тяхното разнообразие са били и продължават да бъдат вечният генератор на разнородни и по съдържание и по интензитет конфликти. Като една от формите за принципното разрешаване на този проблем се е утвърдила идеята за одит. Независимо от високия си обективизъм намирането на отговори и постигането на прозрачност в решаването на ключови за неговото развитие проблеми вменяват на одита и като идея и като концептуално развитие растяща значимост и висока актуалност.

Редица факти доказват, че идеята за одит търпи концептуално, формално и институционално усъвършенстване. Теоретици изследващи контролни и сходни прояви констатират, че самата идея в своята еволюция оказва влияние върху социалната среда и нейните реквизити. В този смисъл, като едно предизвикателство пред идеята за одит и като ново поле за нейните изяви може да бъде възприета територията на социалното програмиране и развиващите се в структурата му политики. Конкретно може да се каже, че ефектът, предопределящ развитието на социалната политика, разглеждана като обобщаващо понятие и продукт на социалното програмиране, се провокира от възможността освен за финансов одит да се мисли и за други квазиотитни изяви като социалния одит.

Все още за мнозина понятието “социален одит” звучи странно, или по-скоро непонятно поради стандартното възприемане на одита, преимуществено като дейност с подчертано финансов характер[1]. Към тази идентичност определението “социален” се проявява като сериозно доказателство за обществено обоснован отънък.

Ретроспективният преглед на социалното развитие предоставя данни, че началото на социалния одит се свързва с 40-те години на ХХ-ти век и САЩ. Тогава социалният рейтинг на организациите става значим обект на наблюдение. Върху формирането му оказват влияние отношенията между компания, персонал, профсъюзи и местни общности, демонстрирани при реализацията на социални програми.

През 60-те години основание за преосмисляне на социалния одит дават недоволството от негативните последици на ръста в производството, застрашителните размери на нарушения в еко-равновесието, различни форми на дискриминация, заниженото качество на стоки и др. Основна вина за социалното напрежение и неравенство се свързва с рязкото намаляване на покупателната активност. При тази ситуация се осъзнава нуждата и се формира инициатива за обособяване на адекватни политики и доктрини, тълкувани като изяви на социално отговорно поведение. Макар да съществуват организации, отделящи значителни суми за обществото и благоденствието на своите региони, подобни прояви се възприемат като прецеденти.

Нов етап в утвърждаването на социалния одит настъпва с въвеждането на Закон за реинвестиции в местните региони и общества (Community Reinvestment Act / 1977). Документът е приет конкретно за дейността на американските банки. Той поощрява съпричастността на банковите клонове към социални проблеми и обществени настроения. Макар при банките да е твърде рисковано да се говори за намеса

в тяхната политика и изпълнение на план, с публикуването на рейтинги се вижда, че това носи резултати, а имиджът приходи. Копирайки американския опит в Европа се появяват промени в законодателството, регистриращи нарастващ интерес към социалната активност на различни организации (Англия - 1985, ФРГ – 1987, Франция - 1987 и др.)

В постсоциалистическите страни след демократичните промени също се забелязва раздвижване по този повод. В средата на 90-те под формата на “социални инвестиции” или “нравствени налози” на базата на американската практика се появяват нормативни актове като: Глобален договор/Давос-1999, Трипартидна декларация за принципите на мултинационалните компании/Женева-2000, Ръководни принципи /Париж-2000) с относително установени принципни позиции, обобщени в Европейската рамка за социална отговорност (ЕК, Брюксел, 2001). За съжаление не може да се говори за възприемане на единни критерии за социалния одит дори в икономически общности като ЕС поради особеностите на трудовото законодателство и спецификата на народопсихологията.

Обективната оценка за значимостта на организационното присъствие става необходима, по ред причини като: ограничени ресурси, задълбочаващите се социални различия и участието на бизнеса в социално-икономическите реформи [2].

За органите на властта обективното участие на организациите в развитието на регионалната икономическа политика е причина за приток на инвестиции, намаляване на социалното напрежение и повишаване на жизненото равнище. Така социалният одит се превръща в инструмент за оказване на влияние от страна на организациите върху местната и върху централна власт. От друга страна пък именно на базата на тази квазиодитна проява може да се разчита на развитие и усъвършенстване в отношенията между всички заинтересовани страни.

Обществената необходимост и сериозният резонанс на социалния одит предполагат участието на държавата, научните среди и консултантските организации в създаването на методика. Може да се твърди, че обединяването около реализацията на идеята „социален одит” създава съобщество, чиито членове подготвят кадри за:

– анализ и измерване: Международен институт за социален одит (IAS) и др.;

- подготовка на социални одитори: Университет в Екс ан Прованс (ESC) и др.

Разглеждайки публичното присъствие на съвременните организации от гледна точка на Теорията на заинтересованите страни, може да се твърди, че като постоянен участник в тези взаимоотношения се явява обществото. Съвременната организация има вменени правомощия да формира печалби и ползи, включително и за него. Не случайно социалните инвестиции в цял свят се явяват като сериозни ангажменти.

Говорейки за социален одит е нужно да се спомене, че базисното понятие няма единна трактовка и понастоящем е доста размито, защото включва различни цели, обхват, методики и технология. Едно от тълкуванията се свързва със социалната отчетност, по правило изява на външен одит. Международният институт за социален одит и Институтът за вътрешен одит дефинират социалния одит като изказване на мнение за управлението и начините на функциониране на хората в наели ги организации. Според експерти от ЕК този одит се определя като „оценка за социалното въздействие на дадена политика или работата на конкретна организация съобразно норми и очаквания”[3]. В това размито определение се открива трудността да се дефинират международно признати социални стандарти, поради национални различия в нормативната база и трудовите отношения. Други среди възприемат социалния одит като независим и документиран методически процес, позволява да се получат одиторски доказателства и да се оценят обективно, за да се определи в каква степен социалните критерии са изпълнени. Тук акцент има върху съответствие и съобразност, но липсва понятието диагноза, достатъчно съществено за социалния одит. Формира се мнение, че социалният одит е подход за задълбочено проучване на въздействието, предизвикано от конкретно организационно управление върху социума.

В различните икономически зони се разкриват разлики в съдържанието му. В САЩ социалният одит фокусира главния си образ върху общоприетото съответствие на организационното поведение и ключовите показатели за самата дейност. Социалният одит определя реалните стратегии и практика на организацията, съобразявайки ги с обществено утвърдените норми на регионално и отраслово равнище, като ги адаптира към заявените претенции на засегнатите страни[4].

В Европа акцентът е поставен върху поведението на организациите в сферата на човешките ресурси: екология, опазване на здравето и безопасността, отношенията с местните власти и общество. Принципно социалният одит оценява всички сфери от дейността и съпоставя ценностната система на организацията, поведението ѝ по въпросите на бизнес-етиката, вътрешно-операционните практики, системата за

мениджмънт, заедно със заявените очаквания на всички заинтересовани страни[5].

До началото на XXI-ви век голяма част от организациите имат проблеми с методологията за социален одит, поради липсата на количествени оценки по утвърдени критерии[6]. За преодоляване на споменатите недостатъци в последните години са създадени нови методики, позволяващи метрифициране и контрол[7]. На този етап основно се налагат методиките - The New Economic Foundation (UK) и Smith O'Brien (USA).

При английската методика (NEF) измерването и стандартите се съобразяват с водещата заинтересована страна, определена съобразно отношението и правата произтичащи от собствеността.

Американската методика (O'Brien) представлява интегрирана система за одит на корпоративната устойчивост (Corporate Responsibility Audit), комплексно оценяваща ефективната дейност на: системата за управление на качество, енергоспестяване и опазване на околната среда, трудови правоотношения, съблюдаване на човешките права и качество на социалните взаимоотношения[8].

От написаното може да се формира обобщение с няколко акцента: Първо. Социалният одит е метод за създаване на сериозен баланс между обществото и организациите, базиращ се на двустранни взаимно осъзнати ползи. Второ. Устойчивият характер на икономическите социално обосновани интереси е най-сериозната причина за бързото утвърждаване на единна методическа и нормативна база за социален одит.

Цялото изложение провокира възможността да се изкаже заключението, че идеята за социален одит като специфична форма е в състояние да добави онази малка и критична доза "прозрачност", която липсва на обществото за да кредитира с доверие част от провежданите социални политики и да подкрепи активно усъвършенстването на процеса по социално програмиране, гарантиращ успешно и стабилно развитие.

ЛИТЕРАТУРА

1. Стоянов, Е., Одит – източници и институционализация, Бургас, Флат, 2013, ISBN: 978-619-7125-01-6, с.

2. Стиллиц, Дж. Цената на неравенството. София, Изток-Запад, 2014, ISBN: 978-619-152-339-9, с. 9.
3. Стоянов, Е. Социалният одит на съвременната организация, // Авангардни технологии в управлението: Научна конференция на УНСС, София, 2011, с. 420.
4. Галузина, С., Пупшис, Т., Международный учет и аудит, Москва, Питер, 2006, ISBN: 5-469-01051-1, с. 62.
5. Вахрушина, М., Мельникова, Л., МСФО, Москва, Омега-Л, 2011, ISBN: 978-5-370-01916-6, с. 500.
6. Хахонова, Н., МСФО, с-я „Економика и управление”, Ростов н/Д, МарТ, 2002, с. 47.
7. Стоянов, Е., Няколко въпроса по одитинг, Бургас, Либра Скорп, 2015, ISBN: 978-954-471-257-0; Иванова, И., Державний финансовий контроль, Киев, Академвидав, 2010, ISBN: 978-966-8226-92-2, с. 11.